

Change(K)now!

© Parradee Kietsirikul from Getty Images

**Žiedinių maisto pristatymo sistemų
sprendimai**

**STRATEGINIO VALDYMO IR
KOMUNIKACIJOS GAIRĖS**

Interreg
Baltic Sea Region

Co-funded by
the European Union

CIRCULAR ECONOMY

Change(K)now!

Žiedinių maisto pristatymo sistemų sprendimai

Žiedinių maisto pristatymo sistemų sprendimai Strateginio valdymo ir komunikacijos gairės

2026 m. gegužės mėn.

Autorius: Stockholm Environment Institute Tallinn Centre

Bendraautorai:

Talino strateginio valdymo biuras, Estija

Päijät-Häme regiono taryba, Suomija

Kopenhagos savivaldybė, Danija

Anykščių rajono savivaldybės administracija, Lietuva

Liepojos miesto savivaldybės administracija, Latvija

Rygos miesto taryba, Latvija

Ši medžiaga parengta įgyvendinant projektą Change(K)now! (#048), finansuojamą Europos Sąjungos INTERREG Baltijos jūros regiono programos lėšomis. Šios medžiagos turinys atspindi tik autorių nuomonę ir nebūtinai sutampa su Europos Sąjungos nuomone.

Turinys

1	Įvadas	4
2	Žiedinių maisto pristatymo sistemų strateginės gairės	4
2.1	Strateginių gairių paskirtis	4
2.2	Strateginių gairių elementai	5
2.3	Trys strateginių dokumentų lygmenys	6
2.4	Viešieji pirkimai kaip strateginė priemonė	10
2.5	Komunikacija ir bendradarbiavimas	11
3	Nuoseklos strateginės sistemos rengimo gairės	14
1 ETAPAS.	Pasirengimas	14
2 ETAPAS.	Esamos situacijos įvertinimas	17
3 ETAPAS.	Strateginės sistemos suformulavimas	19
4 ETAPAS.	Patvirtinimas, įgyvendinimas ir stebėseną	22

1 Įvadas

Maisto pristatymo sistemos, apimančios maitinimą institucijose, maitinimo paslaugas viešuose renginiuose, taip pat maisto išsinešti ir pristatymo į namus paslaugas, yra vienas pagrindinių ir vis didėjančių vienkartinių pakuočių bei su maistu susijusių plastiko atliekų šaltinių Baltijos jūros regiono savivaldybėse. Nors daugkartinio naudojimo indų ir pakuočių sprendimai jau yra prieinami, jų taikymas išlieka ribotas dėl fragmentuoto valdymo, nepakankamos politinės paramos, silpnų rinkos paskatų ir nepakankamo paslaugų teikėjų bei vartotojų informuotumo.

Baltijos jūros regiono savivaldybių patirtis rodo, kad **pavienių priemonių**, pavyzdžiui, bandomųjų projektų ar savanoriškų gairių, nepakanka siekiant perėjimo nuo vienkartinių prie žiedinių maisto pristatymo sistemų. Tam reikalinga **strateginė sistema** savivaldybės lygmeniu – struktūruotas, nuosekliai suplanuotas ir tinkamai komunikuojamas požiūris, derinantis ilgalaikius tikslus, reguliavimo priemonės, veiklos gairės, viešųjų pirkimų praktiką ir suinteresuotųjų šalių įsitraukimą.

Šios gairės pateikia **nuoseklų požiūrį į tokios strateginės sistemos kūrimą**, pritaikant ją prie vietos sąlygų, turimų pajėgumų ir teisinio konteksto. Sistema padeda savivaldybėms:

- nustatyti žiedinių maisto pristatymo sistemų tikslus ir siektinus rodiklius;
- sukurti palankias reguliavimo ir viešųjų pirkimų sąlygas;
- užtikrinti veiksmingą komunikaciją ir teikti įgyvendinimo gaires;
- stebėti pažangą siekiant sutartų tikslų ir rodiklių.

Šios gairės skirtos įvairaus dydžio ir skirtingos administracinės kultūros savivaldybėms – tiek toms, kurios jau yra parengusios žiedinės ekonomikos strategijas, tiek toms, kurios daugiausia remiasi politiniu įsipareigojimu ir savanoriškomis priemonėmis.

2 Žiedinių maisto pristatymo sistemų strateginės gairės

2.1 Strateginių gairių paskirtis

Žiedinių maisto pristatymo sistemų strateginės gairės užtikrina **nuoseklumą ir tęstinumą** pereinant nuo politinių siekių ir reguliavimo priemonių prie kasdienės veiklos praktikos bei komunikacijos su suinteresuotosiomis šalimis. Jų paskirtis – užtikrinti, kad sprendimai ir priemonės, skirti vienkartinių maisto pakuočių naudojimui mažinti, nebūtų įgyvendinami kaip pavieniai ar trumpalaikiai veiksmai, bet būtų integruoti į ilgalaikį strateginio valdymo, sprendimų priėmimo ir komunikacijos lygmenį.

Šios gairės padeda savivaldybėms ir viešosioms institucijoms sudaryti būtinas sąlygas pereiti prie žiedinių maisto sistemų. Tai apima strateginių tikslų nustatymą, aiškų atsakomybės pasiskirstymą, žiedinės ekonomikos principų integravimą į viešųjų pirkimų ir veiklos praktiką, suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimo skatinimą ir nuoseklaus ryšio tarp politikos tikslų bei praktinio jų įgyvendinimo užtikrinimą.

Tokios strateginės gairės yra būtinos siekiant sėkmingai įgyvendinti, pritaikyti ir plėsti žiedinių maisto pristatymo sistemų sprendimus bei priemones, įskaitant Change(K)now! projekte sukurtus sprendimus. Jie apima sprendimus, susijusius su viešuoju maitinimu, tvariais renginiais, maisto išsinešti ir pristatymo į namus paslaugomis.

Klasterių gairės:

- Viešasis maitinimas
- Renginiai
- Maistas išsinešti ir pristatymas į namus

Kadangi pakuočių naudojimas ir atliekų susidarymas yra susiję su skirtingais maitinimo paslaugų kontekstais ir veiklos lygmenimis, būtina koordinuota strateginė prieiga, užtikrinanti veiksmų nuoseklumą, veiksmingumą ir ilgalaikį poveikį.

Strateginės gairės grindžiamos trimis strateginio valdymo lygmenimis, kuriuos papildo kompleksinės priemonės, sudarančios sąlygas sprendimų įgyvendinimui, suinteresuotųjų šalių įsitraukimui bei platesniems elgsenos ir požiūrio pokyčiams.

2.2 Strateginių gairių elementai

Žiedinių maisto pristatymo sistemų strateginės gairės vietos lygmeniu apima nuoseklų tarpusavyje susijusių strateginių dokumentų ir priemonių rinkinį, kuris padeda savivaldybėms pereiti nuo pavienių veiksmų prie nuoseklaus ir ilgalaikio perėjimo nuo vienkartinių maisto pakuočių prie žiedinių sprendimų.

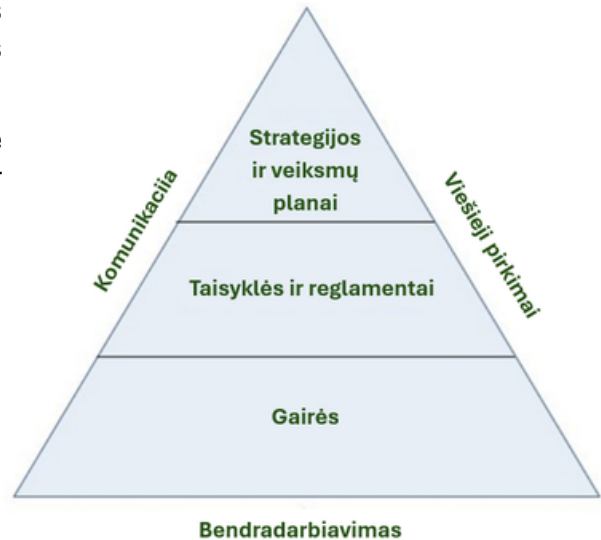
Strateginių gairių pagrindą sudaro **trys tarpusavyje susiję strateginių dokumentų lygmenys**, kuriuos savivaldybės rengia ir taiko atsižvelgdamos į savo teisinį kontekstą, administracinius pajėgumus ir siekius:

1. **Strategijos ir veiksmų planai** – strateginio lygmens dokumentai, apibrėžiantys ilgalaikę savivaldybės viziją, tikslus, siektinus rodiklius ir prioritetines priemones, skirtas žiedinėms maisto pristatymo sistemoms plėtoti.
2. **Vietos taisyklės ir reglamentai** – vietos lygmens teisės aktai, strateginius tikslus paverčiantys privalomais reikalavimais ir nustatantys sąlygas, padedančias užkirsti kelią vienkartinių maisto pakuočių naudojimui.
3. **Metodinės ir praktinės gairės** – veiklos instrukcijos, minimalūs reikalavimai ir rekomendacijos, padedančios vidiniams ir išoriniams suinteresuotiesiems subjektams praktiškai įgyvendinti numatytas priemones.

Šie trys lygmenys sudaro struktūruotas strategines gaires, susiejančias politinius siekius, teisinius įsipareigojimus ir kasdienę veiklą.

Be strateginių dokumentų rinkinio, gairėse išskiriamos trys horizontaliai taikomos priemonės ir elementai, stiprinantys sistemos įgyvendinimą:

- **Viešieji pirkimai** – pagrindinė strateginė priemonė, padedanti praktiškai įgyvendinti žiedinių maisto pristatymo sistemų sprendimus, ypač maitinimo įstaigose, viešųjų renginių ir savivaldybių remiamų maitinimo paslaugų srityse.
- **Komunikacija** – priemonė informuotumui didinti, elgsenai keisti ir nuolatiniam suinteresuotųjų šalių įsitraukimui užtikrinti.
- **Bendradarbiavimas** – priemonė, padedanti kartu su suinteresuotosiomis šalimis kurti sprendimus ir užtikrinti jų įgyvendinamumą, priimtinumą bei ilgalaikį tvarumą.

Nors viešieji pirkimai yra integruoti į visus tris strateginių dokumentų lygmenis, jie išskiriami kaip atskira priemonė dėl jų lemiamo vaidmens formuojant rinką, kuriant žiedinių sprendimų paklausą ir paverčiant politikos tikslus įsipareigojimais. Komunikacija ir bendradarbiavimas taikomi visuose lygmenyse, jie padeda tiek rengti, tiek įgyvendinti strategines gaires.

Visi trys elementai kartu sudaro išsamias strategines gaires, kurias savivaldybės gali pritaikyti ir taikyti atsižvelgdamos į skirtingas vietos sąlygas, siekdamos plėtoti žiedines maisto pristatymo sistemas.

2.3 Trys strateginių dokumentų lygmenys

Strategines gaires galima pavaizduoti kaip trijų lygių dokumentų piramidę, padedančią savivaldybėms pereiti prie tvaresnio plastikų naudojimo vietos valdžios lygmeniu.

1 lygmuo. Strategijos ir veiksmų planai

Aukščiausią lygmenį sudaro savivaldybių strategijos ir veiksmų planai, nustatantys bendrą kryptį ir politinį įsipareigojimą plėtoti žiedines maisto pristatymo sistemas. Šiuose dokumentuose apibrėžiami:

- ilgalaikė žiedinių maisto pristatymo sistemų vizija ir strateginiai tikslai;
- išmatuojami siektini rodikliai, pavyzdžiui, vienkartinį maisto pakuočių naudojimo mažinimas ir daugkartinio naudojimo sistemų taikymo didinimas;
- prioritetinės priemonės ir jų įgyvendinimo terminai;
- vaidmenys, atsakomybės ir išteklių paskirstymas.

Atsižvelgiant į vietos kontekstą, teisinę sistemą ir administracinę kultūrą, šie strateginiai tikslai gali būti nustatyti:

- atskiroje strategijoje ar veiksmų plane, skirtame žiedinėms maisto pristatymo sistemoms; arba
- integruoti į jau galiojančius strateginius dokumentus, pavyzdžiui, žiedinės ekonomikos plėtos, atliekų tvarkymo, viešųjų pirkimų ar klimato kaitos ir tvarumo veiksmų planus.

Praktikoje dažniau taikomas antrasis būdas – su žiedinėmis maisto pristatymo sistemomis susijusių tikslų ir priemonių integravimas į jau esamas strategijas. Taip yra todėl, kad žiedinės maisto pristatymo sistemos paprastai yra platesnių savivaldybės prioritetų, tokių kaip žiedinės ekonomikos plėtra, atliekų prevencija, klimato politikos įgyvendinimas ar darnūs viešieji pirkimai, dalis, o ne atskira savarankiška politikos sritis.

Nepriklausomai nuo pasirinkto požiūrio, labai svarbu, kad savivaldybė aiškiai ir konkrečiai apibrėžtų strateginius žiedinių maisto pristatymo sistemų tikslus bei veiklos kryptis. Šie tikslai sudaro pagrindą derinant žemesnio lygmens teisės aktus, viešųjų pirkimų praktiką ir metodines gaires, taip pat užtikrinant savivaldybės padalinių, paslaugų ir veiklos sričių nuoseklumą bei tarpusavio koordinavimą.

Žiedinių maisto pristatymo sistemų tikslų integravimas į Kopenhagos miesto „Išteklių ir atliekų strategiją 2030m.“

Daugkartinio naudojimo pakuotės yra viena iš Kopenhagos miesto strategijoje numatytų iniciatyvų. Strategijoje išskiriamos trys pagrindinės veiklos kryptys:

- Kopenhagos savivaldybės daugkartinį pakuočių naudojimą savo veikloje, įskaitant mokyklas ir valgyklas;
- pakartotinio naudojimo skatinimas viešosiose erdvėse vykstančiuose renginiuose;
- visam miestui skirta maisto išsinešimui naudojamų pakuočių sistema.

Nuo pat pradžių buvo nuspręsta daugkartinio naudojimo pakuočių tikslus ir priemones integruoti į jau galiojančias savivaldybės strategijas, o ne rengti atskirą dokumentą. Žiedinė ekonomika ir atliekų mažinimas Kopenhagoje jau buvo įtvirtinti kaip prioritetinės sritys, todėl žiedinių maisto pristatymo ir daugkartinio naudojimo sistemų plėtra gerai derėjo su Kopenhagos Išteklių ir atliekų strategija – tuo metu atnaujinamu privalomu šešerių metų miesto atliekų tvarkymo planu. Toks integruotas požiūris padėjo užtikrinti nuoseklią komunikaciją ir sklandesnę priemonių įgyvendinimą.

Daugkartinio naudojimo pakuočių iniciatyva taip pat buvo derinama su savivaldybės, nacionaliniais ir Europos Sąjungos politikos tikslais, įskaitant ES Pakuočių ir pakuočių atliekų reglamento reikalavimus. Rengiant iniciatyvą taip pat buvo remiamasi kitų savivaldybių ir Interreg partnerių patirtimi bei pavyzdžiais. Be to, buvo užsakytas išorės teisinis vertinimas, siekiant išsiaiškinti

savivaldybės teisinį vaidmenį ir galimybes, taip pat atsakomybės pasiskirstymą tarp savivaldybės ir rinkos dalyvių. Tai suteikė tvirtą pagrindą sprendimų priėmimui ir sustiprino pasitikėjimą iniciatyva tiek politiniu, tiek aukščiausio lygmens administraciniu požiūriu.

2 lygmuo. Vietos taisyklės ir reglamentai

Antrąjį lygmenį sudaro vietos teisės aktai, taisyklės ir kiti reikalavimai, strateginius tikslus paverčiantys privalomomis nuostatomis. Jais paprastai:

- nustatomi įpareigojimai užkirsti kelią vienkartinį maisto pakuočių naudojimui ir jį mažinti;
- reglamentuojamas viešųjų erdvių naudojimas, pavyzdžiui, nustatomi reikalavimai viešiesiems renginiams;
- apibrėžiamos savivaldybės teikiamų paslaugų, leidimų, finansavimo ir paramos sąlygos.

Vietos teisės aktų taikymo sritis ir forma priklauso nuo nacionalinės teisinės sistemos, tačiau dažniausiai jie apima:

- viešųjų renginių organizavimo ir savivaldybės erdvių naudojimo sąlygas;
- reikalavimus savivaldybės finansuojamai, remiamai ar leidžiamai maitinimo veiklai;
- su savivaldybės viešaisiais pirkimais ir paslaugų sutartimis susijusius įpareigojimus.

Tinkamai parengti teisės aktai užtikrina teisinį aiškumą, sudaro vienodas sąlygas verslui ir paspartina žiedinių maisto pristatymo sprendimų diegimą, kartu užtikrindami, kad reikalavimai būtų proporcingi ir įgyvendinami skirtingiems veiklos dalyviams.

Žiedinių maisto pristatymo sistemų teisinis reglamentavimas Taline

2019 m. Talino miesto valdžia uždraudė viešuosiuose renginiuose naudoti vienkartinius plastikinius puodelius ir stalo įrankius, o maistui ir gėrimams patiekti naudoti tik daugkartinius arba kompostuojamus (EN 13432 standartą atitinkančius) indus.

Tačiau šis draudimas reikšmingai nesumažino vienkartinį, iš iškastinio kuro pagamintų plastikinių indų naudojimo. Todėl Talinas pakeitė šį reglamentavimą – viešųjų renginių organizavimo ir vykdymo taisyklės papildė nuostata, draudžiančia visų medžiagų vienkartinius indus ir leidžiančia naudoti tik daugkartinius indus. Nuo 2023 m. birželio mėn. visuose Talino viešuosiuose renginiuose, kuriuose per dieną apsilanko iki 30 000 lankytojų, maistas ir gėrimai privalo būti tiekami tik daugkartinio naudojimo taroje – puodeliuose, lėkštėse ir dubenėliuose, taip pat privaloma naudoti daugkartinius stalo įrankius. Nuo 2024 m. sausio mėn. šis reikalavimas taikomas visiems viešiesiems renginiams, nepriklausomai nuo lankytojų skaičiaus. Maistas ir gėrimai juose gali būti tiekami tik daugkartinio naudojimo taroje – puodeliuose, lėkštėse ir dubenėliuose, o stalo įrankiai taip pat turi būti daugkartinio naudojimo. Leidžiama naudoti vienkartinius šiaudelius ir kokteilių papuošimus, jeigu jie nėra pagaminti iš plastiko, įskaitant biologiškai skaidomo ar oksidacinio skilimo plastiko.

Talinas privalomą daugkartinio naudojimo maisto pakuočių sistemą įdiegė anksčiau nei ji buvo įdiegta valstybiniu lygmeniu. Visoje Estijoje daugkartinio naudojimo tarą ir stalo įrankius maistui bei gėrimams patiekti viešuosiuose renginiuose leidžiama naudoti nuo 2024 m. sausio mėn., vadovaujantis Pakuočių įstatymu.

2023 m. priimtos **Darnių viešųjų renginių organizavimo taisyklės** nustato minimalius reikalavimus renginių organizatoriams įvairiose srityse, įskaitant atliekų tvarkymą, medžiagų naudojimą ir pirkimus, maitinimą ir vandens naudojimą, transportą, energijos vartojimo ir išteklių naudojimo efektyvumą, komunikaciją bei poveikį bendruomenei ir aplinkai. Pagrindinis šių taisyklių tikslas – mažinti viešųjų renginių poveikį aplinkai.

CIRCULAR ECONOMY DEVELOPMENT PLAN
2035

Taisyklės yra privalomos visoms miesto institucijoms ir jų partneriams, organizuojantiems konferencijas, seminarus, labdaros ar pramoginius renginius, varžybas, pasirodymus, prekybos renginius ir kitus panašaus pobūdžio žmonių susibūrimus, kuriuos organizuoja miesto institucijos.

Siekdamas sustiprinti perėimą prie žiedinių produktų ir paslaugų, Talino miestas patvirtino **Žiedinės ekonomikos plėtros planą iki 2035 m.**, kuriame nustatyti ilgalaikiai daugkartinių pakuočių ir indų naudojimo tikslai.

3 lygmuo. Metodinės ir praktinės gairės

Veiklos lygmeniu metodinės ir praktinės gairės strategijas ir teisės aktus paverčia kasdiene veiklos praktika. Jos apima:

- instrukcijas, minimalius reikalavimus ir praktines rekomendacijas;
- gaires konkrečioms tikslinėms grupėms, tokioms kaip:
 - savivaldybės darbuotojai;
 - viešosios institucijos, pavyzdžiui, mokyklos, darželiai ir ligoninės;
 - renginių organizatoriai;
 - maitinimo ir maisto paslaugų teikėjai.

Metodinės gairės padeda suvienodinti priemonių įgyvendinimą savivaldybėje, stiprinti gebėjimus ir mažinti praktines kliūtis subjektams, kurie turi laikytis naujų reikalavimų arba diegti žiedinius sprendimus. Jos taip pat yra priemonė informuotumui didinti ir savanoriškomis iniciatyvoms skatinti, kai siekiama daugiau nei nustatyta teisiniais reikalavimais.

Savanoriškos daugkartinio naudojimo indų maisto išsinešimui skirtos sistemos kūrimas Anykščių rajono savivaldybėje

Kadangi nacionaliniai teisės aktai nedraudžia vienkartinį išsinešamo maisto indų naudojimo, kitaip nei viešuosiuose renginiuose, Anykščių rajono savivaldybė, neturėdama teisinių galių reguliuoti privatųjį sektorių, pasirinko visiškai savanorišką modelį, pagrįstą dvišaliais susitarimais su sistemoje dalyvaujančiomis kavinėmis ir restoranais. Tai leido savivaldybei veikti teisiškai pagrįstai ir kartu išvengti privalomų reikalavimų nustatymo.

Pirmiausia Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu buvo sudaryta projekto įgyvendinimo darbo grupė, suteikusi iniciatyvai oficialų teisinį pagrindą. Darbo grupė subūrė atitinkamų savivaldybės padalinių ir kitų suinteresuotųjų šalių atstovus bei parengė specialų strateginį dokumentą – „Daugkartinių indų naudojimo viešojo ir privataus sektoriaus maitinimo įstaigose tvarkos aprašą“, kuris 2024 m. lapkričio 28 d. buvo patvirtintas Tarybos sprendimu.

Apraše nustatytos bendrosios nuostatos ir teisinis pagrindas, daugkartinių indų naudojimo

principai, užstato sistemos taisyklės, suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimo principai, higienos ir kokybės standartai, taros paskirstymo maitinimo įstaigoms tvarka bei informacijos sklaidos nuostatos.

Prieš pradėdant įgyvendinti bandomąjį projektą, savivaldybė organizavo kūrybines dirbtuves, kuriose dalyvavo įvairios suinteresuotosios šalys, ir daug dėmesio skyrė intensyviai komunikacijai su kiekvienu restoranu bei savivaldybės padaliniais, įskaitant viešųjų pirkimų ir komunikacijos specialistus. Šis požiūris pasiteisino – prie sistemos prisijungė 16 iš 34 miesto restoranų.

Savivaldybė įsigijo daugkartinio naudojimo indus, t. y. pietų dėžutes ir dubenėlius sriubai, ir padėjo sukurti jų užstato sistemą. Savivaldybės parama daugkartinio naudojimo indų iniciatyvai taip pat apėmė informavimo kampanijas ir konsultacijų teikimą kavinėms bei restoranams.

2.4 Viešieji pirkimai kaip strateginė priemonė

Be trijų hierarchinių strateginių dokumentų lygmenų, viešieji pirkimai yra viena svarbiausių strateginių priemonių, sudarančių sąlygas plėtoti žiedines maisto pristatymo sistemas. Daugelyje savivaldybių plastiko naudojimo mažinimo ir daugkartinio naudojimo sprendimai maisto pristatymo srityje pirmiausia įgyvendinami per viešųjų pirkimų procesus.

Viešieji pirkimai svarbūs, nes:

- didelė dalis maitinimo paslaugų viešosiose institucijose yra įsigyjama viešųjų pirkimų būdu;
- reikalavimai renginiams ir maitinimo paslaugoms dažnai įgyvendinami per sutartis ir paslaugų teikimo susitarimus;
- viešieji pirkimai gali sukurti stabilų ir prognozuojamą žiedinių maisto pristatymo sprendimų paklausą, taip prisidedant prie rinkos plėtros.

Kad viešieji pirkimai veiksmingai prisidėtų prie žiedinių maisto pristatymo sistemų kūrimo, jie turi būti:

- susieti su savivaldybės tikslais ir siektinais rodikliais;
- taikomi sistemiškai;
- suderinti su teisės aktais ir metodinėmis gairėmis, kad politiniai tikslai, teisiniai reikalavimai ir sutartiniai įsipareigojimai būtų aiškiai susieti.

Nuosekliai ir koordinuotai taikomi viešieji pirkimai tampa galinga priemone, skatinančia žiedinių sprendimų diegimą ir mažinančia priklausomybę nuo vienkartinių maisto pakuočių.

Daugiau išsamių rekomendacijų dėl žiedinių viešųjų pirkimų rasite leidinyje „Žiedinės maisto tiekimo sistemos. I klasteris: viešasis maitinimas“.

Tvarių maisto pakuočių naudojimo rekomendacijų susiejimas su Lahti žiedinės ekonomikos veiksmų planu, Päijät-Hämeen Ateriapalvelut aplinkosaugos tikslais ir viešųjų pirkimų kriterijais

Kadangi žiedinės maisto pakuotės nėra įtrauktos į strateginius dokumentus, kuriais vadovaujamasi organizuojant viešąjį maitinimą bei vykdant viešuosius pirkimus nacionaliniu, regioniniu ar vietos lygmeniu, būtų naudinga stiprinti maitinimo paslaugų teikėjų (pirkimų

vykdytojų) ir tiekėjų bendradarbiavimą bei dialogą. Siekiant pagerinti maisto pakuočių tvarumą Lahti mieste ir įmonėje „Päijät-Hämeen Ateriapalvelut“, buvo suburta darbo grupė.

Darbo grupę sudarė miesto padalinių, „Päijät-Hämeen Ateriapalvelut“ ir Change(K)now! partnerių – Päijät-Häme regioninės tarybos bei „Smart & Lean Hub Ltd.“ – atstovai, o platesnis suinteresuotųjų šalių ratas buvo įtrauktas per praktinius seminarus. Parengta sistema – tai strateginis veiksmų planas ir pasiūlymas, kaip viešuosiuose pirkimuose integruoti tvarumo aspektus.

Lahti miestas ir „Päijät-Hämeen Ateriapalvelut“ nusprendė tikslus, susijusius su vienkartinių pakuočių mažinimu ir aplinkai palankesnių pakuočių naudojimu. Buvo nustatytos trys galimos veiksmų kryptys: sutartinis lygmuo – tarp Lahti miesto ir „Päijät-Hämeen Ateriapalvelut“; gairių ir rekomendacijų lygmuo – pasitelkiant miesto aplinkosaugos ir žiedinės ekonomikos tikslus; veiklos lygmuo – tobulinant pirkimų kriterijus ir įgyvendinant bandomuosius projektus.

Kai strateginio lygmens pokyčius įgyvendinti sudėtinga, veiklos lygmens priemonės ir viešieji pirkimai pasirodė esantys veiksmingesni atspirties taškai. Savivaldybės taip pat negali įpareigoti rinkos dalyvių taikyti sprendimų, kurie nepatenka į konkretaus pirkimo apimtį.

2.5 Komunikacija ir bendradarbiavimas

Visuose trijuose strateginiuose lygmenyse komunikacija ir bendradarbiavimas yra svarbūs elementai, padedantys užtikrinti įgyvendinimą, dalijimąsi patirtimi ir sprendimų priėmimo bei pokyčių priėmimą.

Komunikacija yra svarbi visuose strateginės sistemos kūrimo ir įgyvendinimo etapuose:

- prieš priimant sprendimus – siekiant didinti informuotumą, užtikrinti bendrą supratimą ir surinkti suinteresuotųjų šalių nuomonę;
- įgyvendinimo metu – siekiant skatinti elgsenos pokyčius ir praktinį žiedinių sprendimų taikymą;
- stebėsenos ir peržiūros metu – siekiant informuoti apie rezultatus, pasidalyti įgyta patirtimi ir pasiekta pažanga įgyvendinant nustatytus tikslus.

Strateginė komunikacija padeda keisti požiūrį – pereiti nuo vienkartinių pakuočių teikiamo patogumo prie žiedinių ir daugkartinio naudojimo sistemų – tarp sprendimų priėmėjų, savivaldybių darbuotojų, paslaugų teikėjų, renginių organizatorių ir gyventojų. Aiški ir tikslinė komunikacija padeda mažinti pasipriešinimą pokyčiams ir stiprina suinteresuotųjų šalių įsitraukimą bei atsakomybę už vykdomą pertvarką.

Ne mažiau svarbus ir bendradarbiavimas su vidaus bei išorės suinteresuotosiomis šalimis. Savivaldybės retai gali savarankiškai kontroliuoti visą maisto tiekimo sistemą, todėl, siekiant sukurti įgyvendinamas priemones ir užtikrinti sėkmingą jų įgyvendinimą, būtinas bendradarbiavimas su maitinimo paslaugų teikėjais, paslaugų teikėjais, renginių organizatoriais, daugkartinio naudojimo sistemų operatoriais, gyventojais ir kitais veikėjais.

Bendradarbiavimas padeda:

- kartu kurti realistiškus ir vietos sąlygoms pritaikytus sprendimus;
- ankstyvame etape nustatyti galimas kliūtis ir galimybes;
- pasidalyti atsakomybe už žiedinių maisto tiekimo sistemų tikslų įgyvendinimą.

Komunikacija ir bendradarbiavimas kartu sustiprina strateginę sistemą, susiedami politiką, praktinį įgyvendinimą ir žmones bei sudarydami sąlygas nuolat tobulinti žiedinės maisto tiekimo sistemas.

Bendradarbiavimas su Lietuvos savivaldybėmis rengiant Žaliųjų renginių organizavimo rekomendacijas

Siekiant padėti įgyvendinti aplinkai palankesnių renginių organizavimo principus, įskaitant daugkartinių puodelių naudojimą, Aplinkosaugos valdymo ir technologijų centras (ECAT) kartu su keturiomis savivaldybėmis – Alytaus, Anykščių, Kaišiadorių ir Utenos – parengė Žaliųjų renginių organizavimo rekomendacijas.

Šis bendradarbiavimas, daugiausia su savivaldybių aplinkos apsaugos padaliniais, leido gaires pritaikyti prie vietos poreikių, administracinių struktūrų ir konkrečioms savivaldybėms aktualių iššūkių. Bendradarbiavimas su Change(K)now! projekto partneriais suteikė galimybę rengiant gaires remtis kitų šalių patirtimi, jau išbandytais sprendimais ir gerąja praktika.

Gairės skelbiamos savivaldybių interneto svetainėse ir atspindi kiekvienos savivaldybės prioritetus bei turimus administracinius ir veiklos pajėgumus. Renginių organizatoriai gali jomis vadovautis planuodami ir įgyvendindami aplinkai palankesnius renginius bei integruodami aplinkosaugos principus į skirtingus jų organizavimo etapus.

Parengtos gairės taip pat sudaro pagrindą kitoms Lietuvos savivaldybėms jas perimti ir pritaikyti atsižvelgiant į savo vietos sąlygas, taip skatinant platesnį aplinkosaugos principų taikymą ir tvaresnį renginių organizavimą.

Žaliųjų viešųjų renginių ir žiedinės praktikos skatinimas Mirosłavec ir Ščecine

Mirosłavec savivaldybė ir „Żegluga Szczecińska Turystyka Wydarzenia“ (Ščecino miesto savivaldybės įmonė, atsakinga už įvairių viešųjų renginių organizavimą, pagrindinių miesto pakrantės teritorijų valdymą ir turizmo veiklų skatinimą) aktyviai plėtoja daugkartinių indų naudojimo, žiedinės ekonomikos sprendimų ir aplinkosauginio švietimo praktiką.

Siekiant pereiti nuo pavienių iniciatyvų prie nuoseklaus modelio bei remiantis Europos Sąjungos miestų, jau įdiegusių strateginius požiūrius į žiedinės maisto tiekimo sistemas ir žaliuosius viešuosius renginius, patirtimi, Pomeranijos Euroregiono Lenkijos savivaldybių asociacija (APMEP) parengė išsamų rekomendacinį dokumentą „Pomeranijos Euroregiono Lenkijos savivaldybių asociacijos gairės dėl žaliųjų viešųjų renginių organizavimo ir daugkartinio naudojimo bei žiedinės ekonomikos sprendimų taikymo kasdienėje biurų veikloje“.

Gairėse pateikiamas aiškus rekomendacijų ir minimalių reikalavimų rinkinys, apimantis:

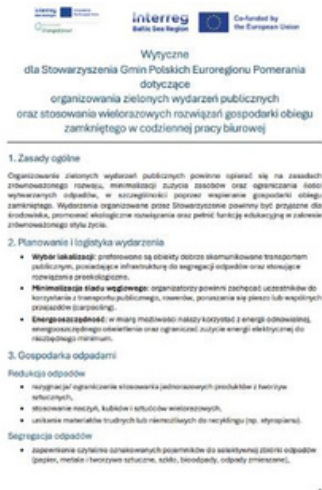
- aplinkai palankių viešųjų renginių planavimo ir organizavimo principus;
- rekomendacijas dėl maitinimo, reklaminės ir informacinės medžiagos, transporto bei logistikos;
- gerąją tvaresnį biurų veiklos organizavimo praktiką;
- darbuotojams, renginių dalyviams ir partneriams skirtas švietimo bei komunikacijos priemones;

- renginių ir taikomų priemonių stebėsenos bei vertinimo metodus.

Gairės atitinka Europos žiedinės ekonomikos tikslus ir padeda savivaldybėms prisitaikyti prie besikeičiančios ES politikos pakuočių, atliekų prevencijos ir darnaus išteklių naudojimo srityse.

APMEP delegatų susirinkimo metu surengė mokymus, kuriuose dalyvavo 86 savivaldybių ir apskričių atstovai. Mokymuose daugiausia dėmesio skirta praktiniam žiedinės ekonomikos sprendimų taikymui organizuojant renginius ir vykdant kasdienę veiklą. Mokymai parodė, kad bendradarbiavimas gali būti veiksminga priemonė spartinant perėjimą prie tvaresnės veiklos praktikų.

Šiuo metu Mirosławec savivaldybė ir „Żegluga Szczecińska“ vertina savo turimus dokumentus ir taikomą praktiką, atsižvelgdamos į APMEP gairėse pateiktas rekomendacijas. Taip siekiamos nustatyti galimybes toliau integruoti žiedinės ekonomikos principus į veiklą, stiprinti komunikaciją ir plėtoti bendradarbiavimą su suinteresuotosiomis šalimis.

3 Nuoseklios strateginės sistemos rengimo gairės

Šiame skyriuje savivaldybėms pateikiamos gairės, kaip parengti žiedinių maisto tiekimo grandinių strateginę sistemą. Rengimo procesas sudaro pagrindą sėkmingam strateginių dokumentų įgyvendinimui ir prevencijos bei atliekų mažinimo priemonių veiksmingumui. Todėl strateginės sistemos rengimo procesas yra ne mažiau svarbus nei jo rezultatas – parengta strateginė sistema.

Šiose gairėse rengimo procesas suskirstytas į keturis pagrindinius etapus:

1. Pasirengti ir suburti komandą
2. Įvertinti esamą situaciją
3. Parengti strateginį dokumentą
4. Patvirtinti ir įgyvendinti strateginį dokumentą

Kiekvieną etapą sudaro jam įgyvendinti būtinos veiklos.

Gairėse taip pat pateikiamas pagrindas viešiesiems pirkimams ir komunikacijai, kaip strateginėms priemonėms, integruoti į strateginės sistemos rengimo ir įgyvendinimo procesą.

Kiekviename etape pateikiami pagrindiniai aspektai ir rekomendacijos, parengti remiantis strateginio sprendimo bandomojo įgyvendinimo metu sukaupta patirtimi. Ši patirtis gauta savivaldybėms partnerėms rengiant ir išbandant savo strategines sistemas, skirtas žiedinių maisto tiekimo sistemų plėtrai ir stiprinimui.

1 ETAPAS. Pasirengimas

Šio etapo tikslas – aiškiai apibrėžti žiedinių maisto tiekimo sistemų strateginės sistemos rengimo tikslus, apimtį, atsakomybes ir veiklos struktūrą. Tinkamas pasirengimas šiame etape sudaro prielaidas užtikrinti politinį palaikymą, aiškų atsakomybės pasidalijimą ir sklandų tolesnį strateginės sistemos rengimo bei įgyvendinimo procesą. Procesu organizavimo būdas turi tiesioginės įtakos ne tik parengiamos strateginės sistemos kokybei, bet ir savivaldybės gebėjimui numatytus tikslus ir priemones paversti konkrečiais veiksmais.

Pagrindinės veiklos

Pagrindinės šio etapo veiklos:

Politinių įsipareigojimų ir vadovybės palaikymo užtikrinimas

Gauti aiškų politinį arba aukščiausio lygmens vadovybės įgaliojimą pradėti strateginės sistemos rengimą. Įgaliojime turėtų būti patvirtinta žiedinių maisto tiekimo sistemų svarba kaip vieno iš savivaldybės prioritetų ir suteikti įgaliojimai taikyti atitinkamas priemones, įskaitant reguliavimą, viešuosius pirkimus ir komunikaciją.

Koordinatoriaus paskyrimas ir darbo grupės sudarymas

Paskirti koordinatorių, kuris vadovautų procesui ir būtų pagrindinis kontaktinis asmuo. Suburti darbo grupę, į kurią būtų įtraukti atitinkami savivaldybės padaliniai, pavyzdžiui, aplinkos apsaugos ar žiedinės ekonomikos, atliekų tvarkymo, viešųjų pirkimų, švietimo, viešųjų renginių, turto valdymo ir komunikacijos padaliniai.

Strateginių dokumentų pobūdžio ir teisinio statuso nustatymas

Nustatyti, ar su žiedinėmis maisto tiekimo sistemomis susiję tikslai ir priemonės bus įtvirtinti atskirame strateginiame dokumente, ar integruoti į jau galiojančias strategijas, veiksmų planus, teisės aktus ir rekomendacinio pobūdžio dokumentus.

Darbo plano ir vidinių bendradarbiavimo taisyklių parengimas

Parengti darbo planą, kuriame būtų nustatytos užduotys, terminai, atsakomybės ir reikalingi ištekliai. Susitarti dėl bendradarbiavimo, sprendimų priėmimo ir keitimosi informacija tvarkos tarp savivaldybės padalinių ir išorės suinteresuotųjų šalių.

Šiame ankstyvajame etape savivaldybės taip pat turėtų apsvarstyti du strateginius klausimus:

- Požiūris „iš viršaus į apačią“ ar „iš apačios į viršų“
- Įvertinti, ar planuojamos priemonės pirmiausia bus grindžiamos reguliavimo ir privalomomis priemonėmis („iš viršaus į apačią“), savanoriškais susitarimais ir paskatomis („iš apačios į viršų“), ar bus derinami abu požiūriai.

Ankstyvas viešųjų pirkimų ir komunikacijos integravimas

Nuo pat proceso pradžios numatyti, kaip viešieji pirkimai ir komunikacija bus integruojami į strateginę sistemą, o ne vertinami kaip papildomos veiklos, įtraukiamos tik vėlesniuose etapuose.

Pagrindiniai 1-ojo etapo iššūkiai ir rekomendacijos

Toliau pateiktoje lentelėje apibendrinami dažniausiai pasitaikantys iššūkiai, su kuriais susiduriama pradedant žiedinių maisto tiekimo sistemų strateginės sistemos rengimo procesą, ir pateikiamos rekomendacijos, parengtos remiantis Change(K)now! projekto metu įgyta patirtimi.

Iššūkiai	Rekomendacijos
Politinio palaikymo ar aukščiausio lygmens vadovybės įsipareigojimo užtikrinimas – strateginės sistemos rengimui dažnai būtinas politinis palaikymas ir aukščiausio lygmens įsipareigojimas, kurį gali būti sunku užtikrinti, jei žiedinės maisto tiekimo sistemos vertinamos kaip siaura ar vien aplinkosaugos sritis.	• Susieti strateginę sistemą su platesniais savivaldybės prioritetais, neapsiribojant aplinkosaugos ir klimato kaitos tikslais, pavyzdžiui, visuomenės sveikata, ekonominės plėtros ir veiklos sąnaudų efektyvumo didinimu. Šios sritys dažnai yra politiniai prioritetai, todėl padeda parodyti, kad žiedinės maisto tiekimo sistemos yra aktualios ne tik aplinkosaugos požiūriu. • Pabrėžti žiedinių maisto tiekimo sistemų svarbą siekiant žiedinės ekonomikos tikslų ir mažinant ilgalaikes atliekų tvarkymo sąnaudas. • Išryškinti galimybes gauti finansavimą, įgyvendinti bandomuosius projektus ir pasinaudoti išorinio finansavimo galimybėmis, susijusiomis su žiedine ekonomika ir inovacijomis. • Pateikti konkrečių kitų savivaldybių, sėkmingai įgyvendinusių panašius sprendimus, pavyzdžių ir gerosios praktikos atvejų. • Skatinti dalyvavimą tarptautinėse ar nacionalinėse iniciatyvose (pvz., „Zero Waste Europe“ ar panašiose platformose), siekiant didinti iniciatyvos patikimumą ir matomumą.

Tinkamo strateginio dokumento ar atspirties taško nustatymas – atsakomybės už žiedinės maisto tiekimo sistemas dažnai paskirstytos keliems savivaldybės padaliniais (pvz., žiedinės ekonomikos, atliekų tvarkymo, viešųjų pirkimų, viešųjų renginių), todėl gali būti neaišku, kuriame dokumente ar veiklos srityje tikslingiausia įtvirtinti tikslus ir priemones.	• Sistemingai peržiūrėti esamus strateginius ir teisinius dokumentus, siekiant nustatyti, kuriuose iš jų žiedinių maisto tiekimo sistemų tikslus būtų veiksmingiausia integruoti. Įvertinti, kuriuose dokumentuose jau nagrinėjamos susijusios temos, pavyzdžiui, žiedinės ekonomikos plėtros planuose, atliekų tvarkymo planuose, viešųjų pirkimų strategijose, žaliųjų biurų taisyklėse ar tvarių renginių gairėse. • Jei įmanoma, planuojamas priemones ir reguliavimo kryptis integruoti į esamus dokumentus, o ne rengti naujas atskiras strategijas. • Integruoti tikslai turi būti aiškiai matomi ir praktiškai pritaikomi, o ne prarasti reikšmę tarp platesnių politikos nuostatų. • Integravimas padeda užtikrinti skirtingų padalinių veiksmų darną ir suderinamumą.
Veiksmingo padalinių ir suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimo užtikrinimas – žiedinės maisto tiekimo sistemos apima skirtingas administracines sritis ir įtraukia daug vidinių bei išorės veikėjų, todėl koordinavimas gali būti sudėtingas.	• Nuo pat pradžių suburti darbo grupę, aiškiai apibrėžiant jos narių vaidmenis ir atsakomybes. • Ankstyvajame etape įtraukti viešųjų pirkimų ir komunikacijos padalinius, nes jie atlieka svarbų vaidmenį įgyvendinant strateginę sistemą. • Aiškiai nustatyti, kas yra atsakingas už strateginės sistemos priežiūrą, atnaujinimą ir įgyvendinimo stebėseną. • Siekiant užtikrinti proceso tęstinumą ir atsakomybę, reguliariai rengti susitikimus ir naudoti bendrus darbo planus. • Palaipsniui įtraukti pagrindines suinteresuotąsias šalis (pvz., maitinimo paslaugų teikėjus, renginių organizatorius), kad būtų stiprinamas tarpusavio supratimas ir pasitikėjimas.

Pakartotinio naudojimo puodelių nuostatos pobūdžio ir teisinio statuso nustatymas Liepojoje

Apribodamas vienkartinių puodelių naudojimą, Liepojos miestas siekė mažinti susidarančių atliekų kiekį, įskaitant atliekas Liepojos Mėlynosios vėliavos paplūdimyje. Iš pradžių buvo numatyta atnaujinti paplūdimio naudojimo taisykles ir jose nustatyti reikalavimą paplūdimio kavinėms nenaudoti vienkartinių puodelių.

Siekiant įvertinti galimas kliūtis ir paplūdimio bei parko kavinių pasirengimą pereiti prie daugkartinio naudojimo indų, buvo surengti keli susitikimai su maitinimo paslaugų teikėjais. Diskusijose daugiausia dėmesio skirta praktiniams sistemos įgyvendinimo aspektams, neaiškumams dėl galimų papildomų sąnaudų ir darbo krūvio, taip pat vaidmenų ir atsakomybės pasiskirstymui, įskaitant klausimą, ar ir kaip miestas turėtų prisidėti prie daugkartinio naudojimo sistemos diegimo.

Pasikonsultavus su ministerijomis dėl planuojamos nuostatos teisėtumo, reikalavimas dėl daugkartinio naudojimo puodelių buvo pakeistas į rekomendaciją. Joje nurodoma, kad paplūdimiuose ir maudymosi vietose rekomenduojama gėrimus tiekti daugkartinio naudojimo puodeliuose, taikant užstato sistemą.

Tokį sprendimą lėmė tai, kad savivaldybės neturi teisės nustatyti, koku būdu ir tvarka prekybininkas nuolatinėje prekybos vietoje siūlo savo prekes ar teikia paslaugas, jeigu tokie veiklos ribojimai ar draudimai nėra numatyti aukštesnės galios teisės aktuose.

Siekdamas padėti diegti daugkartinio naudojimo puodelių sistemą viešuosiuose renginiuose ir paplūdimių vietose, Liepojos miestas taip pat parengė gaires renginių organizatoriams ir maitinimo paslaugų teikėjams.

2 ETAPAS. Esamos situacijos įvertinimas

Šio etapo tikslas – įvertinti esamą padėtį, apribojimus ir galimybes, susijusias su žiedinių maisto tiekimo sistemų plėtra savivaldybės lygmeniu. Atliekant situacijos analizę, įvertinama dabartinė su maistu susijusių plastikinių pakuočių naudojimo ir plastikinių atliekų tvarkymo padėtis, taip pat nustatomos pagrindinės maisto tiekimo sistemose dalyvaujančios suinteresuotosios šalys, jų poreikiai, lūkesčiai ir galimybės prisidėti prie pokyčių. Kartu atliekama strateginio ir teisinio konteksto analizė, siekiant įvertinti, ar numatoma strateginė sistema atitinka aukštesnio lygmens tikslus, galiojančius teisės aktus ir gerąją praktiką.

Esamos situacijos įvertinimas sudaro faktinį pagrindą strateginei sistemai rengti ir padeda savivaldybėms numatyti realistiškas, veiksmingas ir vietos sąlygas atitinkančias priemones. Jos turėtų spręsti konkrečius vietos iššūkius ir išnaudoti esamas galimybes, kartu prisidedant prie platesnių tvarumo ir žiedinės ekonomikos tikslų.

Pagrindinės veiklos

Pagrindinės šio etapo veiklos:

Strateginio, teisinio ir politinio konteksto peržiūra

Išanalizuoti esamas savivaldybės strategijas, veiksmų planus, teisės aktus ir rekomendacinio pobūdžio dokumentus, siekiant nustatyti, kaip juose reglamentuojamos maisto tiekimo sistemos, plastikinės pakuotės, atliekų prevencija ir daugkartinis naudojimas. Ši peržiūra taip pat turėtų apimti viešųjų pirkimų strategijas ir įprastą maitinimo paslaugų, renginių bei kitų su maistu susijusių paslaugų pirkimų praktiką.

Su maisto tiekimo sistemomis susijusios viešųjų pirkimų praktikos peržiūra

Įvertinti, kaip šiuo metu viešieji pirkimai taikomi organizuojant maitinimą, viešuosius renginius ir teikiant kitas su maistu susijusias paslaugas. Nustatyti galiojančius reikalavimus, kriterijus ir nuostatas, kurios gali sudaryti palankias sąlygas žiediniams maisto tiekimo sprendimams taikyti arba, priešingai, trukdyti juos diegti.

Maisto tiekimo sistemos suinteresuotųjų šalių nustatymas

Nustatyti ir susisteminti vidaus bei išorės suinteresuotąsias šalis, dalyvaujančias maisto tiekimo sistemose arba patiriančias jų poveikį. Paprastai tai yra savivaldybės padaliniai, viešosios įstaigos, maitinimo paslaugų teikėjai, renginių organizatoriai, sistemų operatoriai, atliekų tvarkymo įmonės, gyventojai ir lankytojai.

Duomenų apie maisto pakuočių naudojimą ir susidarančias atliekas rinkimas

Surinkti turimus kiekybinius ir kokybinius duomenis apie su maistu susijusių pakuočių,

įskaitant daugkartinio naudojimo pakuotes ir įrankius, naudojimą bei susidarančių pakuočių atliekų kiekius. Duomenys gali būti renkami iš atliekų sudėties tyrimų, viešųjų pirkimų dokumentų, leidimų organizuoti renginius, viešojo maitinimo sutarčių, apklausų ar atliktų auditų.

Teisinių, organizacinių ir rinkos kliūčių nustatymas

Išanalizuoti kliūtis, galinčias riboti perėjimą prie žiedinių maisto tiekimo sistemų, pavyzdžiui, teisinius apribojimus, neaiškų atsakomybės pasiskirstymą, ribotą daugkartinio naudojimo sprendimų prieinamumą rinkoje, sąnaudų struktūrą ar elgsenos veiksnius.

Šis etapas sudaro pagrindą nustatyti prioritetus, apibrėžti realistiškus tikslus ir parinkti tinkamus strateginius dokumentus bei priemones, kurie bus įtraukti į strateginę sistemą.

Pagrindiniai 2-ojo etapo iššūkiai ir rekomendacijos

Toliau pateiktoje lentelėje apibendrinami dažniausiai pasitaikantys iššūkiai, susiję su esamos situacijos analize, ir pateikiamos rekomendacijos, parengtos remiantis Change(K)now! projekte dalyvavusių savivaldybių patirtimi.

Iššūkiai	Rekomendacijos
Įvairių suinteresuotųjų šalių nustatymas ir įtraukimas – maisto tiekimo sistemose dalyvauja daug skirtingų veikėjų, kurių vaidmuo, interesai ir įtaka skiriasi, todėl suinteresuotųjų šalių nustatymas ir įtraukimas gali būti sudėtingas.	- Sudaryti suinteresuotųjų šalių žemėlapi, apimantį visą maisto tiekimo sistemą. Suskirstyti suinteresuotąsias šalis pagal jų įtaką ir suinteresuotumą, pavyzdžiui, išskiriant didelę įtaką ir didelį suinteresuotumą turinčias grupes. - Pirmenybę teikti tų suinteresuotųjų šalių įtraukimui, kurios atlieka svarbų vaidmenį įgyvendinant numatomas priemones, pavyzdžiui, maitinimo paslaugų teikėjų, renginių organizatorių ir viešųjų pirkimų padalinių. - Taikyti tikslinius įtraukimo būdus (praktinius seminarus, interviu, apklausas), o ne vienodą konsultavimo metodą visoms suinteresuotosioms šalims.
Bendradarbiavimo su verslo ir paslaugų sektoriaus atstovais iššūkiai – savivaldybėms gali būti sudėtinga įtraukti maitinimo paslaugų teikėjus ir daugkartinio naudojimo pakuočių sistemų operatorius į strateginės sistemos rengimo procesą bei išsiaiškinti jų poreikius, veiklos apribojimus ir galimybes prisidėti prie numatomų sprendimų įgyvendinimo.	- Įmones įtraukti kuo anksčiau ir dialogą grįsti abipuse nauda, pavyzdžiui, galimybe mažinti sąnaudas, didinti veiklos efektyvumą, užtikrinti aiškesnį reglamentavimą ir atverti naujas rinkos galimybes. - Pasitelkti esamas bendradarbiavimo platformas, tinklus ar su viešaisiais pirkimais susijusius kontaktus. - Prieš nustatant formalius reikalavimus, pradėti nuo neformalių diskusijų ar konsultacijų, susijusių su bandomaisiais projektais. - Aiškiai komunikuoti įtraukimo tikslą ir paaiškinti, kaip suinteresuotųjų šalių pateikta informacija ir pasiūlymai bus panaudoti rengiant strateginę sistemą.
Teisinių ir organizacinių apribojimų nustatymas – nacionaliniai teisės aktai, neaiškus atsakomybės pasiskirstymas ar pasikartojančios funkcijos gali riboti tai, ką savivaldybės gali reguliuoti.	- Aiškiai nustatyti, kuriuos aspektus galima reglamentuoti savivaldybės lygmeniu, o kuriems reikalingos savanoriškos priemonės ar paskatos. - Išanalizuoti atsakomybės pasiskirstymą savivaldybės viduje, siekiant aiškiai nustatyti sprendimų priėmimo kompetenciją ir išvengti atsakomybės spragų ar funkcijų pasikartojimo.

	• Remiantis situacijos analizės rezultatais, nustatyti priemonės, kurias galima įgyvendinti trumpuoju laikotarpiu, ir atskirti jas nuo priemonių, kurioms būtini ilgalaikiai struktūriniai pokyčiai.
--	--

Daugkartinio naudojimo puodelių sistemos situacijos vertinimas viešuosiuose renginiuose Rygoje

Rygos miesto taryba priėmė teisės aktą, kuriuo viešuosiuose renginiuose prekiaujant iš mobiliųjų prekybos vietų uždrausta naudoti vienkartinius puodelius. Šis reikalavimas įsigaliojo 2025 m. sausio 1 d.

Siekiant užtikrinti veiksmingą įgyvendinimą, reikėjo parengti praktines gaires, kurios padėtų prekybininkams ir renginių organizatoriams visuose proceso etapuose. Jose turėjo būti pateiktos nuoseklios instrukcijos, daugkartinio naudojimo puodelių sistemos modeliai ir partnerių bei užstato sistemos operatorių kontaktinė informacija.

Būsto ir aplinkos departamento suburta darbo grupė išanalizavo visą renginiuose taikomas užstato sistemos modelį, įskaitant pagrindines suinteresuotąsias šalis, valdymo mechanizmus ir taikytinas priemones, taip pat nustatė daugkartinio naudojimo puodelių sprendimų įgyvendinimo viešuosiuose renginiuose spragas.

Taip pat paaiškėjo, kad, siekiant tinkamai įvertinti užstato sistemos veikimą, ją būtina išbandyti realiomis sąlygomis ir, atsižvelgiant į bandomojo projekto rezultatus, atitinkamai koreguoti strateginius sprendimus. Praktinis sistemos išbandymas leido nustatyti pagrindines sritis, kuriose reikalingos aiškos ir išsamios gairės.

Užstato sistemos modelio išbandymas 2025 m. Rygos miesto festivalyje ir miesto 824-ojo gimtadienio renginiuose suteikė vertingos informacijos apie naudotojų pasirinkimus, puodelių grąžinimo elgseną ir praktinius sistemos veikimo iššūkius, įskaitant eilių valdymą ir užstato grąžinimo organizavimą.

Renginių lankytojų, prekybininkų, organizatorių ir užstato sistemos operatorių apklausos padėjo nustatyti pagrindinius sistemos trūkumus ir komunikacijos iššūkius. Remdamasi surinktais duomenimis ir praktine patirtimi, darbo grupė nustatė pagrindinius poreikius: parengti standartizuotus šablonus, užtikrinti patogų ir sklandų užstato grąžinimo procesą bei parengti viešiesiems pirkimams tinkamas technines specifikacijas. Šie rezultatai tapo pagrindu rengiant gaires ir užtikrinant, kad jose pateikiamos rekomendacijos bei priemonės būtų praktiškai pritaikomos renginių leidimų išdavimo ir viešųjų pirkimų procesuose.

3 ETAPAS. Strateginės sistemos suformulavimas

Šio etapo tikslas – apibrėžti tikslus, priemones ir atsakomybes, kurios padėtų pereiti prie žiedinių maisto pristatymo sistemų ir situacijos analizės rezultatus paversti nuosekliais bei įgyvendinamais strateginiais dokumentais.

Tai pagrindinis strateginės sistemos rengimo etapas, kuriame derinami politiniai prioritetai ir ambicijos, situacijos analizės metu nustatyti poreikiai bei iššūkiai ir suinteresuotųjų šalių patirtis bei lūkesčiai. Remiantis šia informacija, formuluojami aiškūs ir realistiški strateginiai tikslai, nustatomi konkretūs, išmatuojami siektini rezultatai ir parenkamos jų įgyvendinimą užtikrinančios priemonės. Kartu įvertinamas jų teisinis pagrindimas, suderinamumas su galiojančia politika ir teisės aktais bei pritaikomumas vietos sąlygoms.

Pagrindinės veiklos

Pagrindinės šio etapo veiklos:

Tikslų, siektinų rodiklių ir vertinimo kriterijų nustatymas

Apibrėžti žiedinių maisto pristatymo sistemų strateginius tikslus, numatant aiškius ir išmatuojamus rodiklius bei pažangos vertinimo kriterijus. Tikslai turėtų atspindėti vietos prioritetus ir aiškiai orientuotis į vienkartinių maisto pakuočių prevenciją bei jų naudojimo mažinimą. Siektini rodikliai turėtų būti konkretūs, išmatuojami, pasiekiami ir aktualūs, kad būtų galima nuosekliai stebėti pažangą.

Priemonių nustatymas pagal tris strateginės sistemos lygmenis

Nustatyti ir suskirstyti priemones pagal tris strateginės sistemos lygmenis:

- strateginės priemonės – strategijose ir veiksmų planuose (pvz., politiniai įsipareigojimai, ilgalaikiai tikslai);
- reguliavimo priemonės – taisyklėse ir teisės aktuose (pvz., reikalavimai viešiesiems renginiams ar savivaldybių teikiamoms paslaugoms);
- veiklos priemonės – gairėse ir rekomendacijose (pvz., instrukcijos maitinimo paslaugų teikėjams, įstaigoms ar renginių organizatoriams).

Viešųjų pirkimų reikalavimų, skatinančių žiedinius sprendimus, integravimas

Strateginius tikslus perkelti į su viešaisiais pirkimais susijusius reikalavimus ir kriterijus. Tai apima nuostatų, skatinančių žiedinius maisto pristatymo sprendimus (pvz., pakuočių naudojimo prevenciją ir mažinimą, daugkartinių sistemų taikymą), įtvirtinimą konkursų sąlygose ir sutartyse, susijusiose su institucijų maitinimu, viešaisiais renginiais ir kitomis su maistu susijusiomis paslaugomis.

Komunikacijos strategijos nustatymas pagrindinėms tikslinėms grupėms

Parengti komunikacijos strategiją, kuri padėtų įgyvendinti projektą, aiškiai apibrėžiant:

- kas komunikuojama;
- kam komunikuojama;
- kokiais kanalais komunikuojama;
- kuriame įgyvendinimo etape komunikacija vykdoma.

Komunikacija turėtų būti orientuota tiek į informuotumo didinimą, tiek į elgsenos pokyčius ir pritaikyta skirtingoms tikslinėms grupėms, įskaitant savivaldybių darbuotojus, paslaugų teikėjus, renginių organizatorius ir galutinius vartotojus.

Suinteresuotųjų šalių įtraukimas per konsultacijas ir dialogą

Į strateginės sistemos formavimą įtraukti atitinkamas suinteresuotąsias šalis, organizuojant konsultacijas, praktinius seminarus ar tikslines diskusijas. Suinteresuotųjų šalių indėlis didina tikimybę, kad siūlomos priemonės bus praktiškai įgyvendinamos, aiškiai suprantamos ir palaikomos už jų įgyvendinimą atsakingų subjektų.

Visos šiame etape nustatomos priemonės turėtų būti grindžiamos žiedinės ekonomikos principais, aiškiai teikiant pirmenybę prevencijai ir pakartotiniam naudojimui, o perdirbimą taikant tik tais atvejais, kai prevencija ir pakartotinis naudojimas nėra įmanomi.

Pagrindiniai 3-iojo etapo iššūkiai ir rekomendacijos

Formuojant strateginę sistemą dažniausiai susiduriama su toliau nurodytais iššūkiais. Pateikiamos rekomendacijos parengtos remiantis Change(K)now! savivaldybių patirtimi.

Iššūkiai	Rekomendacijos
Ambicingų, tačiau realistiškų tikslų ir siektinų rodiklių nustatymas – savivaldybėms gali būti sudėtinga suderinti politinius siekius su teisiniais, finansiniais ir organizaciniais apribojimais.	- Tikslus, siektinus rodiklius, reikalavimus ir priemones grįsti situacijos analizės rezultatais ir turimais duomenimis. - Pradėti nuo nedidelio skaičiaus aiškių, didelį poveikį turinčių tikslų, o ne plataus veiksmų sąrašo. - Nustatyti etapais įgyvendinamus rodiklius, sudarančius sąlygas palaipsniui įgyvendinti priemones ir mokytis iš praktinės patirties.
Strateginių, reguliavimo ir veiklos priemonių susiskaidymas – savivaldybės dėl įvairių priežasčių strateginius dokumentus, taisykles ir rekomendacijas gali rengti atskirai. Dėl to tarp strateginių nuostatų, reguliavimo priemonių ir praktinių rekomendacijų gali atsirasti spragų ar neatitikimų. Ypač tais atvejais, kai rekomendacijos ar savanoriškos priemonės nėra aiškiai susietos su strateginiais tikslais ir įsipareigojimais, jų įgyvendinimas ir poveikis gali būti ribotas ar netolygus.	- Trijų lygmenų strateginę sistemą naudoti kaip pagrindą rengiant ir derinant strateginius dokumentus. - Kiekvieną reguliavimo ir veiklos priemonę aiškiai susieti su konkrečiu strateginiu tikslu ir siektinu rodikliu. - Užtikrinti, kad taisyklės ir reikalavimai būtų pagrįsti strateginiais įsipareigojimais. - Vengti reguliavimo reikalavimų, kurių nepapildo atitinkamos rekomendacijos, kompetencijų stiprinimo priemonės ir komunikacija.
Nepakankamas viešųjų pirkimų integravimas – viešieji pirkimai dažnai vertinami kaip techninis, o ne strateginis instrumentas.	- Į tikslų ir priemonių rengimą įtraukti viešųjų pirkimų specialistus. - Strategijose ir veiksmų planuose aiškiai numatyti su viešaisiais pirkimais susijusius veiksmus. - Užtikrinti, kad pirkimų reikalavimai būtų teisiškai pagrįsti, pritaikomi rinkoje ir suderinti su rekomendacijomis. - Prireikus numatyti laipsnišką pirkimų reikalavimų diegimą, prieš tai juos išbandant bandomuosiuose projektuose.
Suinteresuotųjų šalių pasipriešinimas – suinteresuotosios šalys gali abejoti žiedinių maisto pristatymo sprendimų kaštais, jų įgyvendinimo sudėtingumu ar	- Suinteresuotąsias šalis įtraukti ankstyvajame etape ir užtikrinti skaidrų procesą. - Konsultacijų metu nustatyti pagrindinius nuogąstavimus ir, atsižvelgiant į juos, koreguoti priemones. - Aiškiai komunikuoti siūlomų priemonių poreikį, naudą ir numatomą poveikį.

praktiniu pritaikomumu.	• Privalomus reikalavimus derinti su juos įgyvendinti padedančiomis priemonėmis, pavyzdžiui, gairėmis, mokymais ar paskatomis.
Riboti komunikacijos ir įgyvendinimo pajėgumai – savivaldybėms gali trūkti išteklių ar patirties veiksmingai komunikuoti apie naujas priemones ir skatinti elgsenos pokyčius.	• Komunikacijos planavimą integruoti į strateginę sistemą, o ne vertinti kaip atskirą veiklą. • Išskirti pagrindines žinutes ir tikslines grupes. • Pasitelkti esamus savivaldybės komunikacijos kanalus ir partnerystes. • Komunikacijos veiklas derinti su pagrindiniais įgyvendinimo etapais.

Viešojo maitinimo paslaugų pirkimų strateginė sistema Vesteros mieste

Vesteros miestas yra parengęs strateginį dokumentą „Viešųjų pirkimų gairės“, kuriame nustatyta, kad vykdant visus pirkimus turi būti taikomi atitinkami tvarumo reikalavimai. Taip pat turi būti užtikrinami reikalavimai, skatinantys žiedžiškumą, ilginantys gaminių naudojimo laiką ir didinantys pakartotinio naudojimo bei perdirbimo galimybes. Viešojo maitinimo paslaugų pirkimuose tai reiškia, kad turėtų būti vengiama vienkartinų plastikinių pakuočių.

Viešųjų pirkimų tvarumo reikalavimai grindžiami miesto patvirtintais socialinio, aplinkosauginio ir ekonominio tvarumo tikslais

bei strateginiais dokumentais. Viešojo maitinimo srityje daugkartinių pakuočių naudojimo gairės nustatytos dokumente „Tvaraus plastikų naudojimo Vesterose veiksmų planas“, o bendrieji tvarumo principai įtvirtinti miesto „Darnaus vystymosi programoje 2026–2040“.

4 ETAPAS. Patvirtinimas, įgyvendinimas ir stebėseną

Šio etapo tikslas – strateginę sistemą paversti konkrečiais veiksmais ir užtikrinti perėjimą prie žiedinių maisto pristatymo sistemų. Šiame etape daugiausia dėmesio skiriama strateginės sistemos patvirtinimui, veiksmingam jos įgyvendinimui ir stebėsenai.

Strateginis ar teisinis dokumentas gali daryti realų poveikį tik tada, kai yra tinkamai patvirtintas, komunikuojamas, taikomas kasdienėje praktikoje ir reguliariai peržiūrimas. Todėl šiame etape itin svarbu aiškiai apibrėžti atsakomybes, nuosekliai taikyti numatytas priemones ir užtikrinti veiksmingus grįžtamojo ryšio mechanizmus.

Pagrindinės veiklos

Pagrindinės šio etapo veiklos:

Strateginių ir teisinių dokumentų oficialus patvirtinimas ir pritarimas

Parengtus strateginius dokumentus, veiksmų planus, taisykles ir rekomendacijas pateikti tvirtinti pagal savivaldybėje nustatytas sprendimų priėmimo procedūras. Aiškiai nustatyti, kurios institucijos ar struktūriniai padaliniai yra atsakingi už dokumentų patvirtinimą ir įgaliojimų suteikimą (pvz., miesto taryba, meras ar savivaldybės administracijos padaliniai).

Įgyvendinimas pasitelkiant viešuosius pirkimus, teisės aktus ir gaires

Įgyvendinkite strateginius principus:

- integruojant žiedinio maisto pristatymo reikalavimus į viešųjų pirkimų procesus, konkursų sąlygas ir sutartis;
- pasitelkiant rekomendacijas, kurios padėtų savivaldybių darbuotojams, įstaigoms, renginių organizatoriams ir paslaugų teikėjams nuosekliai taikyti numatytas priemones.

Įgyvendinimas turėtų būti koordinuojamas tarp departamentų, siekiant išvengti susiskaldymo ir užtikrinti vienodą požiūrį.

Tikslinė komunikacija ir kompetencijų stiprinimas

Aktyviai komunikuoti apie patvirtintas priemones visoms susijusioms tikslinėms grupėms. Komunikacijoje svarbu paaiškinti ne tik ko yra reikalaujama, bet ir kodėl pokyčiai diegiami bei kaip jų laikytis praktikoje. Kompetencijų stiprinimo priemonės, tokios kaip mokymai, praktiniai seminarai ar praktinių priemonių rinkiniai, gali reikšmingai padidinti priemonių priimtinumą ir įgyvendinimo veiksmingumą.

Pažangos stebėjimas, atsižvelgiant į tikslus ir rodiklius

Sukurti stebėsenos sistemą, leidžiančią vertinti priemonių įgyvendinimo pažangą ir pasiektus rezultatus. Stebėseną turėtų būti grindžiama strateginėje sistemoje nustatytais rodikliais ir vykdoma reguliariai. Taip pat turėtų būti aiškiai paskirstytos duomenų rinkimo, ataskaitų rengimo ir analizės atsakomybės.

Dokumentų peržiūra ir atnaujinimas, atsižvelgiant į rezultatus ir grįžtamąjį ryšį

Stebėsenos rezultatus ir suinteresuotųjų šalių grįžtamąjį ryšį naudoti vertinant priemonių veiksmingumą ir, prireikus, koreguojant tikslus, siektinus rodiklius, reguliavimo nuostatas ar rekomendacijas. Periodinis dokumentų atnaujinimas padeda užtikrinti, kad strateginė sistema išliktų aktuali ir įgyvendinama kintant teisei aplinkai, rinkos sąlygoms ir technologinėms galimybėms.

Stebėseną turėtų apimti tiek kiekybinius rezultatus, pavyzdžiui, vienkartinį maisto pakuočių naudojimo mažėjimą ar didesnį daugkartinių sistemų taikymą, tiek kokybinius pokyčius – didesnį žiedinių sprendimų priimtumą, vartotojų elgsenos pokyčius ir aktyvesnį bendradarbiavimą su paslaugų teikėjais.

Pagrindiniai 4-ojo etapo iššūkiai ir rekomendacijos

Toliau pateikiami dažniausiai pasitaikantys iššūkiai tvirtinant, įgyvendinant ir stebint strateginę sistemą bei rekomendacijos, parengtos remiantis Change(K)now! savivaldybių patirtimi.

Iššūkiai	Rekomendacijos
Vėlavimai ar susilpnėjimas patvirtinimo proceso metu – strateginiai arba reguliavimo dokumentai gali būti atidėti, susilpninti arba užginčyti oficialaus patvirtinimo metu.	• Sprendimų priėmėjus įtraukti ankstyvajame etape ir nuolat juos informuoti apie rengimo eigą. • Aiškiai pristatyti siūlomų priemonių pagrindimą, numatomą poveikį ir teisinį pagrindą. • Tvirtinant priemones remtis bandomųjų projektų rezultatais, gerąja praktika ir suinteresuotųjų šalių konsultacijų rezultatais.

Silpnas arba netolygus įgyvendinimas – patvirtintos priemonės gali būti taikomos nevienodai, jei neaiškiai paskirstytos atsakomybės arba trūksta koordinavimo.	• Aiškiai paskirstyti atsakomybes konkrečioms padaliniais ar darbuotojams. • Integruoti reikalavimus į esamas procedūras, viešųjų pirkimų procesus ir darbo eigą. • Pasitelkti vidines rekomendacijas ir mokymus, kad priemonės būtų taikomos nuosekliai.
Nepakankamas informuotumas arba pasipriešinimas tarp suinteresuotųjų šalių – suinteresuotosioms šalims gali trūkti informacijos, supratimo arba motyvacijos laikytis naujų reikalavimų.	• Taikyti skirtingoms suinteresuotųjų šalių grupėms pritaikytą tikslinę komunikaciją. • Privalomus reikalavimus derinti su juos įgyvendinti padedančiomis gairėmis, mokymais ir paskatomis. • Akcentuoti praktinę naudą, pavyzdžiui, sąnaudų mažinimą, aiškesnius veiklos procesus ir geresnį viešąjį įvaizdį.
Nepakankama stebėseną ir grįžtamojo ryšio mechanizmai – be sistemingos stebėsenos sunku įvertinti pažangą arba tobulinti priemones.	• Nustatyti ribotą skaičių aiškių ir aktualių rodiklių. • Kur įmanoma, naudoti jau turimus duomenų šaltinius, taip mažinant administracinę naštą. • Nustatyti reguliarius ataskaitų teikimo ir grįžtamojo ryšio kanalus su suinteresuotosiomis šalimis. • Stebėseną vertinti ne tik kaip atitikties kontrolės priemonę, bet ir kaip mokymosi bei tobulėjimo procesą.
Sunkumai atnaujinant dokumentus ir prisitaikant prie pokyčių – sudėtingos tvirtinimo procedūros gali apsunkinti savalaikį rekomendacijų ir kitų priemonių atnaujinimą.	• Strateginėje sistemoje užtikrinkite lankstumą, skirdami dokumentus, kuriems reikalingas oficialus patvirtinimas, nuo tų, kuriuos galima atnaujinti administracine tvarka. • Planuokite periodiškus strateginės sistemos peržiūrėjimus. • Koregavimus pagrįsti pilotinių projektų rezultatais ir suinteresuotųjų šalių grįžtamojo ryšiu.

Žiedinių maisto pristatymo priemonių įgyvendinimas taikant valdymo ir komunikacijos priemonę „Green Events Seal“

„Green Events Seal“ – tai praktinis renginių tvarumo standartas, padedantis organizatoriams suprasti, skaidriai komunikuoti ir veiksmingai valdyti renginių poveikį aplinkai. Šis standartas suteikia aiškias gaires, metodiką ir praktinius įrankius komandoms, siekiančioms tvariau planuoti ir įgyvendinti renginius. Standartą sukūrė „Netzwerk Green Events“ – nepriklausoma, pelno nesiekianti organizacija, kuri padeda kurti ir plėtoti tvarius renginius.

Kaip jis sukurtas?

„Green Events Seal“ yra trijų etapų renginių tvarumo standartas, pagrįstas išsamiu tvarumo priemonių katalogu. Nuo 2019 m. šios priemonės buvo kuriamos bendradarbiaujant su daugiau kaip 100 mokslo, viešojo administravimo, politikos ir renginių industrijos ekspertų,

todėl jas galima lanksčiai pritaikyti įvairaus pobūdžio renginiams – nuo konferencijų iki festivalių.

Vienas svarbiausių šio standarto bruožų – jo praktinis pritaikomumas. Daugkartinio naudojimo maisto ir gėrimų pakuočių taikymas yra viena populiariausių, tačiau kartu ir sudėtingiausiai įgyvendinamų priemonių. Ji integruota į platesnį tvaraus maitinimo organizavimo kontekstą ir sudaro vieną iš devynių priemonių kataloge numatytų veiklos sričių.

Kaip jis taikomas?

Renginių organizatoriai, siekiantys taikyti „Green Events Seal“ standartą, gauna visapusišką „Netzwerk Green Events“ ekspertų pagalbą ir gali naudotis plačiu metodinės pagalbos priemonių rinkiniu. Jį sudaro išsamios teminės analizės, gerosios praktikos pavyzdžiai, paslaugų portalas, darbo šablonai, taip pat keitimosi patirtimi ir informaciniai renginiai. Taikant planavimo procesą, kiekvienam renginiui parenkamos ir suplanuojamos labiausiai jo poreikius atitinkančios tvarumo priemonės.

Daugiau informacijos – www.greeneventssiegel.de

Change(K)now! – 2026

Svetainė: <https://interreg-baltic.eu/project/change-know/>

Interreg
Baltic Sea Region

Co-funded by
the European Union

CIRCULAR ECONOMY

Change(K)now!

Change(K)now! projektą finansuoja Interreg Baltijos jūros regiono programa. Projektas siekia skatinti esminį mąstysenos pokytį – pereiti nuo vienkartinių prie žiedinių ir daugkartinio naudojimo maisto pristatymo sistemų Baltijos jūros regiono miestuose.